

DÍL DRUHÝ.

HOSPODÁŘSTVI STATNÍ.

Státní rozpočet.

58. Rozpočet rakouský za války byl sdělován na dobu od 1. července jednoho roku do 30. června roku následujícího, uherský rozpočet od 1. ledna do 31. prosince. Poněvadž zákonem ze dne 28. října 1918 č. 11 Sb. z. a nař. byly prohlášeny za platné všechny zákony a nařízení, byl také platný finanční zákon (rozpočet) rakouský do 30. června 1919 a uherské rozpočtové provisorium do 31. prosince 1918. Po převratu hospodařilo se tedy na základě těchto rozpočtů. Ve vydáních dle položek výdajových, v příjmech vybírány dále dosud platné daně, cla a vedeny monopoly. Položky nové obzvláště s vybudováním nového státu související byly povolovány zatím ministerskou radou za souhlasu ministerstva financí a podléhaly dodatečnému schválení parlamentárním. Zákonem z 20. prosince 1918 č. 95 vydán byl provisorní rozpočet do 30. června 1919. Ciferní základ tvořily rozpočet rakouský a uherský a bylo jen odhadem provedeno, mnoho-li by asi připadlo na území Čech, Moravy a Slezska z rozpočtu rakouského, na území Slovenska z rozpočtu uherského. Proto tento rozpočet neučiníme předmětem svých úvah, ani základem svých úsudků. Ministerstvo financí zahájilo totiž hned v lednu 1919 přípravy pro rozpočet od 1. ledna do 31. prosince 1919

změnivší rozpočetní periodu na rok kalendářní. Tento rozpočet byl vydán 27. června 1919 pod č. 433 a stanovil v y d á n í na rok 1919

řádné	2.124 849.145 K	
mimořádné	<u>4.588,675.768 „</u>	
úhrnem		6.713,524.913 K
příjmy:		
řádné	2.306,620.802 K	
mimořádné	<u>505,762.698 „</u>	
úhrnem		2.812,383.500 K
deficit		<u>3.901,141.413 K</u>

měl býti kryt do výše 3.903 mil. Kč úvěrními operacemi.

Avšak tento rozpočet byl překročen o velmi značnou sumu a byl zákonem z 18. prosince 1919 č. 670 povolen rozpočet dodatečný, kterým veškeré výdaje státní stanoveny takto:

řádné . . .	2.609,823.719 K	tedy více o	484,974.574 K
mimořádné	<u>6.005,522.073 „</u>	„ „ „	<u>1.416,846.305 „</u>
úhrnem . .	8.615,345.792 K	„ „ „	1.901,820.879 K

Příjmy státní stanoveny:

řádné . . .	2.613,667.502 K	tedy více o	307,046.700 K
mimořádné	<u>1.096,086.998 „</u>	„ „ „	<u>590,324.300 „</u>
úhrnem . .	3.709,754.500 K	„ „ „	897,371.000 K

Deficit tedy vzrostl na 4.905,591.292.—

Tento vzrůst výdajů státních byl trojího druhu:

a) zařazení zúročení dluhů státních uzavřených během roku obnosem	206,145.000.
b) ministerstvo národní obrany následkem vpádu bolševického (v červnu 1919)	458,466.414
c) usnadnění živobytí, t. j. umělé státní zlevnění potravin	<u>540,200.000</u>
celkem	1.204.811.414

Zbytek ca. 700 mil. Kč byl téměř vydán úplně na zlepšení platů úředníků a zřízenců státních.

Zvýšení příjmů:

z daní a monopolu tabákového	31,801.900
z pošty (zvýšení porta)	27,767.100
ze železnic (zvýšení tarifů)	270,805.000
z uhelné dávky	5,997.000
ze státních lesů	6,000.000
z přeplatkového fondu líhového	55,000.000
z přeplatkového fondu cukerního	500,000.000
	<hr/>
	897,371.000

59. Stejným způsobem pokračováno r. 1920. Pokles valuty přelíval se do cen, stoupaly jak věcné, tak také osobní náklady. A tak rozpočet na r. 1920 měl prelimitováno

	řádných	mimořádných	úhrnem
výdajů	4.926,691.823 K	5.489,484.097 K	10.416,175.920 K
příjmů	5.323,582.361 „	2.427,188.412 „	7.750,770.773 „
přebytek	396,890.538 K		
schodek		3.062,295.685 K	2.665,405.147 K

Srovnáme-li rozpočet na r. 1920 s rozpočtem na rok 1919 byly prelimitované

výdaje řádné větší o	2.316,868.104 Kč
výdaje mimořádné menší o	516.037.976 Kč
výdaje celkové větší o	1.800,830.128 Kč
příjmy řádné větší o	2.709,914.859 Kč
schodek mimořádný menší o	1.847,139.390 Kč
schodek celkový menší o	2.240,186.145 Kč

Toto zvýšení příjmů řádných bylo důsledkem zvýšení daní stávajících, zavedení daní nových (daň z obratu 800 mil. K, dávka ze zábav 12 mil.), výnos tabákového monopolu zvýšením cen výrobků stoupl o 402 mil. K, avšak značné zvýšení provedeno u přeplatkového fondu cukerního, líhového a sladového. S těmito třemi vývozními artikly hospodařil totiž stát, určil továrnám domácí cenu pro vývoz, co pak

na vyvezeném zboží se vydělalo, náleželo státu. Protože v druhé polovici r. 1919 a počátkem r. 1920 dostavil se značný pokles koruny, byly valutární zisky velmi značné a proto rozpočten tento přeplatek u cukru o 1 miliardu, u lihu o 450 milionů, u sladu o 100 milionů výše než v r. 1919.

60. Tento potěšitelný stav zmenšeného schodku se neosvědčil, poněvadž pokleslá valuta měla za následek zvyšování platů státních zaměstnanců a zvýšení doplatků na mouku, dováženou z ciziny. Vláda musela opět přijíti s dodatečným rozpočtem, v němž žádala pro Národní Obranu další úvěr

per	1.129,908.080 K
a v ostatních resortech	3.679,336.932 „
úhrnem zvýšily se tedy výdaje o	4.809,245.012 K
a poněvadž dle řádného rozpočtu činily	10.416,175.920 „
dosáhly	15.225,420.932 K
čili proti r. 1919, kdy činily	8.615,345.792 „
vzrostly o	6.610,075.140 K
čili o 43.4%.	

Krytí mělo býti provedeno: a) úsporou v jiných položkách rozpočtu (po prvé se objevilo toto spásné slovo „úspora“) a to jednak ve státním dluhu, kde zařazena byla položka 280 mil. na zúročení dluhu a 810 mil. na zúročení předválečného ještě nerozděleného dluhu rakouského a uherského, dále z položky péče o invalidy, která zařazena částkou 945 mil. K. Tímto způsobem mělo se ušetřiti nejvýše 1217 mil. korun, zvýšenými příjmy mělo býti kryto 2622.7 mil. korun, výpůjčkou další mělo býti kryto 1129 mil. K.

Zvýšené příjmy spočívaly hlavně v usnesené 30% dani z uhlí, která vlastně znamenala 42.8% ceny uhlí na dole a způsobila ohromné stoupnutí výrobních nákladů u průmyslů, spotřebujících uhlí.

Vyněsti měla . . . . . 800 mil. K
 Ministerstvo železnic zvýšilo opět tarify
 a počítalo se zvýšeným příjmem . . . . 1.405 „ „

Pošty zvýšily porta a počítaly se zvýšeným příjmem . . . . . 185 mil. K

Ostatní položky jsou drobnější. Ale také zvýšení tarifů na drahách a poštách značilo zvýšení výrobních nákladů, a nemožnost konkurence obzvláště s Německem, kde nezvyšovali daně, nezvyšovali železniční tarify a tiskli jen bankovky.

61. Pokud jde o investiční náklady jsou i v tomto dodatečném kreditu u železnic investice na stavby a na opatření vozidel za 990 mil. K. Všeobecně se čekalo, že reparační komise bude hotova s rozdělením vagonů a lokomotiv mezi nástupnické státy již během roku 1920. Nestalo se však nic. Nebylo ani rozhodnuto o vozidlech, které jednotlivé státy prohlašovaly za svoji kořist válečnou. Nezbylo proto republice, chtěla-li mít aspoň částečný pořádek, že dávala stavěti lokomotivy a vagony nové. Poněvadž již v rozpočtu řádném bylo k tomuto účelu 350 mil. K, bylo

celkem rozpočteno na investice železniční		1.340 mil. K
u ministerstva pošt činily v řádném rozpočtu investiční výdaje	73 mil. K	
nyní v dodatku	127 „ „	
	<hr/>	200 mil. K

V zemědělství byly v řádném rozpočtu investice	13.4 mil. K	
přibýlo v dodatku	1.6 „ „	
	<hr/>	15 mil. K

V ministerstvu veřejných prací na báňské závody a elektrisací	26.4 mil. K	
v dodatku	30 „ „	
	<hr/>	56.4 mil. K

takže v celkovém rozpočtu	15.225 mil. K	
je investičních	1.611.4 „ „	
výdajných a provozovacích zbývá	13.614.6 mil. K	

Investice činily tedy něco přes 10 procent celého rozpočtu.

Za to na zvýšení participovaly přídavky státním zřízencům částkou	830 mil. K
železničním	293 „ „

tedy za rok vzrostl administrační náklad o	1.123 mil. K
--	--------------

ale v tom nejsou ještě zvýšené učitelské platy, které hraditi mají země a dostávají je od státu zálohou, takže celkem stoupnutí znamenalo nejméně 1800 mil. korun. Vedle toho však rostly náklady řádné na úřednictvo a zřízenectvo rozmnožováním jeho počtu nad potřebu. Ponechány totiž výpomocné síly za války přijaté ve službě i když se vrátili po provedené demobilisaci dřívější úředníci a zřízenci zpět; rozmnožován personál pod pretextem osmihodinné doby pracovní. Poněvadž pak staří, málo výkonní úředníci nechtěli jíti do pense, aby si nezmenšili příjmy, přijímány nové a nové síly. Správa byla nesmírně zdražována tím, že pod tlakem drahoty ujala se pod názvem sociální mzdy zásada komunistická, že každý má dostati tolik, mnoholi se svojí rodinou potřebuje, ne mnoholi zasluhuje a jak jeho práce je pro stát významná. Zavedeny rodinné příplatky, a tak stalo se, že sluha s několika dětmi měl vyšší příjmy než universitně vzdělaný přednosta úřadů, léty i službou starší. Poněvadž republika musila převzítí rakouský systém automatického postupu, zavedený r. 1912, dle něhož každý zřízenec a úředník postupuje automaticky po určité řadě let do vyšší platové stupnice, má-li jen prostřední kvalifikaci, bylo již toto samo o sobě značným zatížením a trvalým stoupaním nákladu. Avšak Národní shromáždění usneslo zákon, dle kterého se každému zřízenci a úředníku propočítala dle automatického postupu zpátky všecka leta i před rokem 1912 a tím jeho plát; válečná leta počítána dvojnásobně, takže ohromné množství úředníků nastoupilo hned o několik platových tříd a obdrželi značně vyšší nejen základní plát, nýbrž i zvýšené

drahotní přídavky. Tím však současně provedena nivelisace platů, vzbuzena nespokojenost lépe kvalifikovaných, s vyšším předběžným vzděláním, s větší zodpovědností, když jsou poměrně méně honorováni než zřízenec bez zodpovědnosti. Došlo se skutečně k tomu, že v nejnižších kategoriích byl plat 12krát vyšší než v míru, na místech vyšších jen 5krát, na místech vedoucích 3krát a $2\frac{1}{2}$ krát.

62. Tyto skoky ve zvyšování důchodů úředníků, způsobené jednak poklesem valuty, jednak metodami svrchu uvedenými, jeví se v rozpočtu těmito čísly:

osobní náklady administrační rozpočteny v milionech korun:

na r. 1919 na	1.959·04		
na r. 1920 na	3.445·—	+ 1.485·6	+ 75%
na r. 1921 na	6.709·—	+ proti r. 1919	4.749·06 + 242%
		+ proti r. 1920	3.264·— + 94 $\frac{1}{2}$ %

věcné náklady administrační rozpočteny v milionech korun:

na r. 1919 na	1.147·08		
na r. 1920 na	3.336·—	+ 2.188·2	+ 190·6%
na r. 1921 na	3.226·—	proti r. 1919	+ 2.018·02 + 181%
		„ r. 1920 —	110·— — 33%

Číslice tyto ukazují nám, že ve věcných nákladech následkem poklesu valuty a stoupenutí cen ve druhé polovici r. 1919 nastalo již na rok 1920 největší stoupenutí téměř o 200% a v r. 1921 objevuje se již pokles věcných nákladů. U nákladů osobních je v roce 1921 vzestup ohromný a větší než r. 1920, což vyvoláno právě oněmi neúspornými, demagogickými opatřeními o propočítání let a rozmnožování personálu. Proto také všechny úsporné snahy obracejí se v první řadě na osobní náklad administrativní, na zmenšení počtu zřízenců, odstranění neoprávněných výhod zatěžujících silně rozpočet.

63. K tomu přistoupilo ještě, že Národní shromáždění usnášelo zákony, jimiž zemím, okresům a obcím předpisovalo, jak musí honorovati své úřednictvo, zřízeníctvo, učitelstvo, ale nepřikazovalo jim příjmů. Poněvadž pak tyto samosprávné korporace mají hlavní příjmy z přírážek k daním přímým, byly tyto daně do nemožnosti stupňovány, staly se přímo nesnesitelným břemenem.*)

64. Všecky tyto zjevy souvisely s oním proudem, o kterém mluvím v bodu 46. této knihy a který zachvátiti musil také veřejná hospodářství a to tím spíše, že tak mnohý dívá se na finanční prostředky státní jako na studnici nevyčerpatelnou a myslí, že lze ukládati daně do nekonečna. Bylo také přirozeno, že snažili se zřízeníci a úředníci dosíci důchodů zvýšených úměrně k důchodům dělnickým.

Poněvadž však u dělníků je stanovení mzdy věcí kalkulace zaměstnavatelovy, snese-li jeho závod neb průmyslové odvětví tohoto nového zatížení, a vždycky jsou v průmyslovém odvětví závody lépe technicky zařízené, lépe organisované, lépe konkurenčně položené než některé jiné, tlačí tyto závody s lepší konjunkturou výrobní a odbytovou mzdy nahoru, jest proces zvyšování mzdy v soukromých podnikcích rychlejší než ve veřejném hospodářství, kde potřebí jest nejen zákona o výdaji, nýbrž i zákona o úhradě. A proto bylo zcela přirozeno, že v době, kdy počínalo mezi dělnictvem svítati, že zvyšování mezd je nadále

*) Akciové společnosti platí jako daň 10% z čistého zisku před vyplácením dividendy a k této dani jsou pak přírážky. Obrázek vypadá takto:

zisk obnáší		1 mil. K
z toho 10% daně státní	100.000 K	
přírážky: válečná státní 150%	150.000 K	
150% zemská	150.000 K	
100% okresní	100.000 K	
800% obecní, školní k obchodní komoře	800.000 K	
celková daň s přírážkami		1.3 mil. K

čili o 300.000 K více než vydělala; akcionáři nedostanou nic. Tato anomalie musila býti odstraněna zvláštním zákonem, kterým není dovoleno, aby stoupla daň nad 80% zisku.

nemožno, že odnímá i nejlépe situovaným závodům možnost konkurence s cizinou a tím zbavuje práce dělníka, nebyl u zřízení tento proces ještě ukončen. Hnutí mas nedá se bohužel zpravidla přesvědčiti argumenty, nýbrž jenom názorně, jenom zahrnutím věci ad absurdum.

65. Hospodářsky nemožné administrování státu a státních podniků, jak uvidíme, trvalo dále. Tehdejší ministr financí Dr. Engliš učinil sice pokus sestavit na r. 1921 rozpočet s rovnováhou mezi výdaji a příjmy tím způsobem, že nejprve vyloučil všechny investice a zařadil je do zvláštního rozpočtu investičního a prosadil zásadu, že investice budou kryty půjčkami. Rozpočet výdajný pak upravil tak, že byl aktivní a kdyby nebyl aktivní, musil by býti kryt deficit novými daněmi neb zvýšením daní dosavadních.

Rozpočet na r. 1921 končil pak těmito položkami:

	Řádné	mimořádné	úhrnem
výdaje	8.996,574.516 K	4.845,163.611 K	13.841,738.127 K
příjmy	12.079,376.370 „	2.050,543.180 „	14.129,919.550 „
schodek		2.794,620.431 K	
přebytek	3.082,791.854 K		288,181.423 K

Rozpočet výdajový končil sice přebytkem 288,181.423 K, ale vedle toho byl zvláštní rozpočet investiční, který obnášel 3.052,606.000 K.

Srovnáváme-li položky tohoto rozpočtu s rozpočtem na r. 1920, musíme ovšem srovnávat číslce po vyloučení investic a tu vidíme, že výdaje měly stoupnouti z 13614.6 mil. na 13841.7 mil. čili jen 227.1 mil., investice pak z 1611.4 mil. na 3082.8 mil.

66. Ve dvou směrech však hned po odhlasování rozpočtu stal se pasivním: drahotní výpomoc státním zaměstnancům, která i s učitelstvem obnášela 1.600 mil. a doplatky na mouku a chléb, které obnášely 2.200 mil. K, čili jenom tento výdajový deficit činil 3.800 mil. K.

Pokud jde o první částku učiněn sice pokus, kryti ji novými daněmi. Ale tyto nové daně byly spojeny

ještě s jedním účelem: částečnou sanací rozvráceného hospodářství samosprávných těles (obcí, okresů, žup, zemí) a musily proto býti daleko těžší, než kdyby se jednalo jen o krytí deficitů státních. Jejich projednávání padlo do doby světové krise odbytové. Daně tyto sice odhlasovány a zavedeny, ale současně musely býti projedávány úlevy u některých druhů daní a obrana proti stálému zvyšování přírážek obecních. Při tom došlo se již všeobecně k přesvědčení, že nelze obyvatelstvu ukládati nových daní a zvyšovati staré, nýbrž, že jedinou cestou k dosažení rovnováhy v rozpočtu státním i ostatních korporací veřejných jsou úspory. Současně s daněmi dosazena k návrhu dra. Kramáře a mému úsporná komise parlamentní z obou sněmoven a rozpočet na r. 1922 byl již sděláván pod heslem těchto úspor. Šetřit na osobních nákladech zmenšením a lepším využitím personálu všude, ve správě veřejné i v podnicích státních a obecních. Zakázáno přijímati nové síly, nařízeno pensionovati přesloužilé bez přijetí náhrady, odstraniti ty, kteří nebyli řádně přijati. Šetřit, šetřit ozývalo se a ozývá se na všech schůzích, ve všech novinách a jako bylo dříve agitační zbraní rozdávání, zvyšování platů, zařizování nových úřadů, tak nyní jest ostrou zbraní proti každému i proti stranám, může-li jim býti vytčena nehospodárnost. A tak po třech letech došla republika k základní zásadě hospodářské, ale obzvláště poválečného hospodářství: že bez hospodárnosti a šetrnosti, nemohou býti vyléčeny poválečné bědy.

Druhý ohromný výdaj 2.200 milionů na doplatky za mouku způsobil konečně také vystřízlivění, že nelze vésti dále hospodářství, při němž stát na cenu mouky všemu obyvatelstvu příplácí. Systém tento zdělili jsme z válečného hospodářství rakouského. Byl zřízen obilní ústav pro celý stát, který měl každý den 13.5 mil. obyvatel předložit na stůl chléb a mouku. Za tím účelem rozděleno obyvatelstvo na dvě kategorie: zemědělce, kterým předepsáno, mnoho-li ze

své výroby smějí spotřebovati, zbytek měli odvésti obilnímu ústavu pro ty, kteří nebyli zúčastněni na zemědělské výrobě. Ustanoven celkový potřebný kontingent pro tuto druhou kategorii, určeno dále, mnoho-li zemědělskému obyvatelstvu přebude a to mělo povinnost odvésti obilnímu ústavu. Při tom vypočítalo se každému zemědělci, mnoho-li má odvésti, ale zůstávala povinnost, zbude-li mu více, že také tento nadkontingent má povinnost dodati. Co se na výživu obyvatelstva nezemědělského nedostalo, mělo býti dovezeno z ciziny. Za domácí obilí byly stanoveny ceny přejímací bez ohledu na cenu světovou, ale obilí cizozemské kupováno za světové ceny. Tím ovšem vznikaly difference obrovské tím větší, čím méně bylo odváděno obilí domácího — r. 1921 nedodáno 20.000 vagonů kontingentu — a čím větší musel býti import. Zemědělské obyvatelstvo pokládalo tento způsob hospodaření za nový druh roboty a to tím více, čím výše narůstaly výrobní náklady vlastní enormním zvyšováním mezd a naturálních dávek (deputátů) zemědělského dělnictva, ale také narůstáním cen všech průmyslových výrobků, jež potřebuje zemědělec. Vláda provedla sice pokus o mimořádné krytí těchto schodků, ale pokus ten ztroskotat. Spočíval v tom, že měl platiti každý průmyslník, obchodník i živnostník za každého dělníka pojištěného u povinných nemocenských pokladen 1 Kč denně a bylo obyvatelstvo rozděleno na dvě kategorie:

1. Ty kteří mají přes 15.000 Kč ročních příjmů, nebo mají jmění 30.000 Kč a nejsou pojištěni u nemocenské pokladny: tito měli platiti za mouku chlebovou 4 Kč, za mouku vařivou 5 Kč.

2. Na ty, kteří jsou pojištěni u nemocenské pokladny a nemají roční příjem vyšší než 30.000 Kč; ti měli dostávati chlebovou mouku za 1 Kč, vařivou za 2 Kč, tedy hluboko pod cenu nákupní. Dále měla býti vybírána zvláštní dávka podle katastrálního výnosu zemědělských nemovitostí.

Proti tomuto opatření ze dne 20. srpna 1920 zvedl se přímo elementární odpor, neboť bylo to zákonné

zavedení třídního zásobování. Uvážili se, že živnostník s 15.000 Kč ročních příjmů, majitel domu v ceně 30.000 Kč musil platiti o 3 Kč draže mouku (bez ohledu na počet členů rodiny), ale dělník u něho zaměstnaný a rovněž majitel domku s příjmem 20 až 30.000 Kč platil lacinou mouku a ještě musil živnostník dopláceti denně 1 Kč za něho, byla zřejmě zde utvořena privilegovaná kasta nemocensky pojištěných zřízenců a dělníků na jedné straně, u nichž se nebral zřetel na jmění vůbec, a důchod, který je opravňoval k laciné mouce, stanoven dokonce dvojnásobným obnosem než u ostatního obyvatelstva. Opatření odporovalo všem zásadám demokracie a občanské rovnosti a stalo se východiskem náporu proti státnímu hospodaření s moukou vůbec.

Druhé krytí bylo myšleno tak, že výtěžek ze 45 tisíc vagonů cukru, vyvezeného do ciziny bude stačiti na uhrazení zbytku schodku. Ani tento předpoklad se neosvědčil. Ceny cukru na světovém trhu poklesly, a i kdyby výtěžek ze všeho vyvezeného cukru byl použit k tomuto účelu, hrozil velký deficit. Jednání konané v prosinci 1920 a lednu 1921 o zvýšení cen mouky a chleba rozbilo se o neústupnost socialistických stran, a tak výsledek moučného hospodářství byl, že z cukru doplaceno na slévý na mouku 1.100 milionů Kč, dále výnos moučné dávky a katastrální dávky v obnosu ca. 840 mil. a ještě zbyl nekrytý schodek 2.200 mil. Kč, který měl býti kryt úvěrní operací. Tyto doplatky obnášející úhrnem 4.140 Kč, byly zvýšeny ještě o režii obilního ústavu a administrace státní, takže se může počítati s deficitem 4.500 miliardy jen na mouce, čímž výdaje státní narostly na 18.500 mil. Kč a moučný deficit v nich obnáší 24,3%.

67. Touto cestou došlo se k neudržitelnosti nejenom moučných doplatků, nýbrž k neudržitelnosti státního hospodaření obilím. Bylo jasno, že je odpor zemědělského obyvatelstva nepřekonatelný, že by příští rok dopadlo katastrofálně. Také odpor obyvatelstva městského proti třídnímu zásobování podlomil celý tento systém.

A tak na podzim r. 1921 padla největší bašta státního hospodaření a vylučování soukromého hospodářství, volné soutěže a svobodného počinu, státní zásobování, umělé zlevňování mouky a chleba a jen pro přechod byla zlevněna mouka pro skutečně chudé, ale obnos ten pro zásobovací periodu od 1. září 1921 až 31. srpna 1922 nesmí obnášeti víc než 600 mil. Kč. Obnos ten nebude však vyčerpán, poněvadž volné hospodářství a soutěž snižuje ceny a dodává levnější mouku mnohem lepší kvality než byla mouka státní.

68. Také kalamita cukerní vedla k odstranění státního hospodaření cukrem. Svobodný obchod snížil ceny cukru uvnitř o 15%, na exportním zisku účasten je stát 50%, z druhé polovice náleží řepářům, kteří však snížili cenu řepy z 26 Kč na 20 Kč za mt. cent, 43%, cukrovarníkům 7%.³⁾

Ústředny jedna po druhé padly, likviduje nyní již jen ústředna lihová a také ta zmizí v příští kampani.⁴⁾

Československo vybavilo se ve třetím roce po příměří z válečného hospodaření, a tato svoboda obchodu byla uvítána jako osvobození všemi výrobními vrstvami (dělnické nevyjímaje), byla však také uvítána konsumenty, kteří vidí, že volná soutěž zlepšuje kvalitu zboží a povlovně snižuje ceny.

Opuštění dosavadního systému státem vázaného hospodářství odstranilo labilnost rozpočtu státního a administrativa státní zbavena jsouc obchodních starostí může se věnovati svému zdokonalení a prohloubení.

STÁTNÍ HOSPODÁŘSTVÍ PODNIKOVÉ.

69. Státní hospodářství Československé republiky je a zůstane i nadále jednak hospodářstvím podnikovým, jednak administračním. Stát má rozsáhlý podnik státních železnic, monopol pošt a telegrafů a telefonů, státní doly a hutě, státní velkostatky, někte-